

לְעִבְדָּהּ וּלְשׁוֹמְרָהּ

ערך האחריות ואהבת המולדת

קהל יעד: מפקדים עד דרג סרן גורם מעביר: מפקד משך השיעור: 45 דקות

מטרות המערך:

מטרת על:

1. חיזוק ערך האחריות וערך אהבת המולדת מתוך עיסוק בתכני ט"ו בשבט.

מטרות ביניים:

1. המפקד יכיר את חשיבות השמירה על הטבע כפי שעולה ממסורת ישראל.
2. המפקד יברר את משמעות הקשר לארץ כפי שעולה מתכני ט"ו בשבט.
3. המפקד יסביר את האתגר הכרוך בחינוך לשמירת הטבע.
4. המפקד יתאר דרכים שונות לחינוך החיילים לטיפוח ושמירת הטבע ביחידה.

מהלך השיעור:

- חלק א': ט"ו בשבט – נעים להכיר
- חלק ב': "לעבדה ולשומרה"
- חלק ג': נטיעות
- חלק ד': דואגים לדורות הבאים
- חלק ה': דגשים לסיכום מפקד

חלק א': ט"ו בשבט – נעים להכיר

למפקד/ת, הבא את הרקע על ט"ו בשבט במילים שלך כפתיח לשיעור:

לפי המסורת היהודית ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות. כלומר, יום זה הוא שמבחין בין פירות וירקות של שנה אחת לזו שאחריה. מה שגדל לפני ט"ו בשבט – שייך לשנה הקודמת, ואילו מה שגדל לאחריו – שייך לשנה הנוכחית. הדבר רלוונטי לאופן הקיום כהלכה של מעוות שונות העוסקות בפירות ובירקות של ארץ ישראל.

במהלך השנים נקשרו בחג מסורות שונות: אכילה של פירות שהשתבחה בהן ארץ ישראל, נטיעה של עצים ברחבי הארץ, ובאחרונה גם הדגשת החשיבות שבשמירה על הסביבה. כלל המסורות הללו מדגישות את הקשר לארץ ולטבע הארץ-ישראל.

צה"ל, כחלק מפעולתו השוטפת, נמצא רבות בטבע – באימונים ובהכשרה וגם במהלך המשימות השוטפות. שטחה המצומצם של מדינת ישראל יוצר לא פעם חפיפה בין שטחי האימונים לבין שמורות הטבע ומחייב אותנו כחיילים וכמפקדים לעתיד למשנה זהירות. חובה זו אינה רק מגבלה שחלה עלינו אלא יש בה כדי לבטא באופן עמוק את החיבור בינינו לבין הארץ עליה אנחנו מגינים – זהו ביטוי לערך היסודי "אהבת המולדת ונאמנות למדינה".

בנוסף, זהו ביטוי לאחריות המוטלת על כל אחד ואחד מאתנו לדאוג לבאים אחריו, לא רק בתחום של הגנת הטבע והסביבה אלא בכל משימה המוטלת עלינו.

חלק ב': "לעבדה ולשמרה"

קראו את המקורות הבאים:

"וַיִּקַּח ה' אֶל-לֵהִים, אֶת הָאָדָם; וַיַּנְחֵהוּ בֶּגֶן עֵדֶן, לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ"

(בראשית ב' ט"ו)

"בשעה שברא הקב"ה (=הקדוש ברוך הוא) את אדם הראשון נטלו והחזירו (הוליד אותו) על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי – בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך!"

(קהלת רבה ז' י"ט)

הסבר במילים שלך:

פרק ב' בספר בראשית כולל בתוכו את סיפור גן-העדן. הכתוב מציין את תפקידו הכפול של האדם – לעבדה ולשמרה. מדרש קהלת רבה¹ ביקש לפרש הנחיה זו ועשה זאת באמצעות אגדה.

¹ מדרש אגדה ארץ ישראל, נערך כנראה בתקופת הגאונים (סביב שנת 1000 לספ"נ)

בעקבות הטקסטים, נהל דיון בשאלות הבאות:

- מהי לדעתכם משמעותה של ההנחיה "לעבדה ולשומרה"? כיצד האגדה המובאת במדרש מסייעת להבין הנחיה זו?
- מהי לדעתכם משמעות האזהרה המופיעה בסופו של המדרש? מדוע אם נקלקל לא יהיה מי שיתקן אחרינו? האם לדעתכם אנחנו נוהגים כך ביחס לארץ? ביחס לסביבה?
- כיצד לדעתכם ניתן לחנך את פקודינו לממש את ערך "אהבת המולדת"? האם מעבר למשימת צה"ל בהגנה על הארץ ניתן לעשות דברים נוספים?

חלק ג': נטיעות

הבא את ההסבר הבא על מנהג הנטיעות:

רבים נוטים לראות במנהג הנטיעות בט"ו בשבט מנהג עתיק, ואין זה כך: ראשיתו ביוזמת הרב, הסופר, החוקר וההיסטוריון זאב יעבץ, שהגיע לארץ ב-1887 וניהל את בית הספר בזיכרון יעקב. עם ייסוד המושבות ראו מחנכי ישראל צורך לחדש את היישוב היהודי בארץ בנטיעת עצים. בשנת 1892 יצא יעבץ בט"ו בשבט עם תלמידיו לנטוע עצים בזיכרון יעקב ומאז נולדה מסורת חדשה של יציאת ילדי ישראל לנטיעות ביום זה. הסתדרות המורים וקרן קימת לישראל מיסדו מנהג זה ב-1908 ונתנו לו מימד חינוכי. על ידי כך שיתפו את הילדים, הלכה למעשה, בפיתוח הארץ ובשיפור נופה.

(על פי: ט"ו בשבט במסורת היהודית וחקשר לק"ל)

הרב זאב יעבץ (1847–1924) היה אחד המחנכים הבולטים בארץ ישראל בראשית התנועה הציונית. הרב יעבץ נחשב לאחד ממייסדי הבולטים של מנהג הנטיעות בט"ו בשבט, מנהג הנמשך גם בזמננו אנו.

בעקבות ההסבר על מנהג הנטיעות, נהל דיון בשאלות הבאות:

- מה לדעתכם הניע את הרב יעבץ ליוזם נטיעות בט"ו בשבט? מהו הערך החינוכי בנטיעות וביציאה אל הטבע הארץ ישראלי?
- מהו לדעתכם סוד הצלחתו של מנהג זה? כיצד הצליח מנהג זה לערב את ילדי בתי-הספר במשימה הגדולה של בניין ופיתוח הארץ?
- האם יצא לכם להשתתף בנטיעות בארץ? לצאת עם חייליכם לסוירים בארץ? אם כן, שתפו. מה הייתה תרומת היציאה אל הנוף הארץ ישראלי? אילו פעילויות ניתן לדעתכם לעשות במסגרת הצבאית כדי לחבר את חייליכם אל הארץ? מה הקשיים הכרוכים בכך?

חלק ד': דואגים לדורות הבאים

קיראו את המקור הבא:

פַּעַם אַחַת הָיָה [חוני המעגל] מְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ, רָאָה אָדָם אֶחָד שֶׁהוּא נוֹטֵעַ חֲרוֹב.
אָמַר לוֹ: זֶה לְכֶמָּה שָׁנִים טוֹעֵן פְּרוֹת? (=בעוד כמה שנים יתן העץ את פירותיו?)
אָמַר לוֹ: לְשִׁבְעִים שָׁנָה.

אָמַר לוֹ: כָּלוּם בְּרִי לָךְ (=האם ברור לך) שֶׁתִּחְיֶה שִׁבְעִים שָׁנָה, וְתֹאכַל מִמֶּנּוּ?
אָמַר לוֹ: אֲנִי מַצְאֵתִי אֶת הָעוֹלָם בַּחֲרוֹבִים; כִּשְׁם שֶׁנֹּטְעוּ אֲבוֹתַי לִי כִּךָ אֶטֶע אֲנִי לְבָנִי.

(תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כ"ג ע"א)

הסבר במילים שלך:

ההבנה בדבר אחריותנו לשמירת הטבע מעלה שאלה רחבה יותר בנוגע לאחריותנו ביחס לבאים אחרינו. נושא זה נידון באופן מעניין במדרש המופיע בתלמוד הבבלי ובמרכז דמותו של חוני המעגל. חוני היה תָּנָא (חכם בן דור המשנה) שפעל בארץ-ישראל במאה הראשונה לספירה. במרכז המדרש עומד דו-שיח בין חוני לבין אדם זקן אותו פגש כשהוא נוטע חרובים.

בעקבות הטקסטים, נהל דיון בשאלות הבאות:

- מדוע לפי המדרש נוטע הזקן עץ חרוב על-אף שלא יצליח ליהנות מפירותיו במהלך ימי חייו?
- האם חוויתם במהלך תפקידיכם הקודמים בעה"ל מצב בו עבדתם על פרויקט ופירותיו "נקטפו" ע"י הבאים אחריכם? כיצד הרגשתם ביחס לכך?
- כמפקדים, אנחנו ממונים בדרך כלל לא רק על משימות שוטפות אלא גם על תכנון לעתיד, מה המסר אותו ניתן ללמוד בהקשר הזה מהמדרש על חוני והזקן?
- כיצד נוכל להטמיע בחיילינו את המחויבות לעשייה שלא ניתן לראות את פירותיה באופן מיידי?

חלק ה': דגשים לסיכום מפקד

- נפגשנו עם חג ט"ו בשבט, שנחשב במורשת היהודית לחג המציין את הקשר לארץ וביטוי לאהבת המולדת.
- עסקנו בחשיבות הקשר אל הארץ ובאחריות שלנו, בדורנו, למשימה.
- דנו על מספר אתגרים חינוכיים הכרוכים במשימה של חינוך לשמירה על הארץ והטבע, והעלינו פתרונות ואפשרויות למימוש ערך אהבת המולדת והטמעתו בקרב החיילים הכפופים לנו ביחידה.
- הבא בפני חייליך את ה"אני מאמין" הפיקודי שלך ביחס לנושא והאופן בו נפגשת איתו במסגרת שירותך הצבאי.